

LUNDS UNIVERSITET
Samhällsvetenskapliga fakulteten

Parken – En plats för alla?

En undersökning om klass och kön som
exkluderande markörer i offentliga rum

IDA JOHANSSON & REBECKA FRIBERG

5/31/2013

GNVK01
Genusvetenskapliga
institutionen

Handledare: Matilda Svensson

ABSTRACT

Public spaces are supposed to include all people and all the rooms we share collectively. In this essay we identify that different categories of people are denied access to these rooms and we ask: How public are public spaces? Who is included and in what ways: *how does public spaces exclude?*

We have studied the park Enskifteshagen in Malmö, which represent public spaces in a bigger sense. By engaging ourselves in participant observations in the park, we have investigated public spaces and analyzed our material against a background of theories about fear and surveillance. We note how the “normal society” does not include all people. We particularly stress women’s’ fear of the dark and homeless peoples absence in the same.

Despite the fact that women do not get assaulted in public spaces in the same extent as men do, it is women who fear and limit their mobility. Homeless people do not contribute to the capitalistic, patriarchal and liberal society in its desired way. All of above is due to a bigger power apparatus, which serves our capitalistic economy and patriarchal society. However, when it comes down to it, this way of ruling is to no good even for the persisting oppressors.

Keywords: *Fear, surveillance, public space, loop holes, power*

SAMMANFATTNING

Offentligheten skall inbegripa alla människor och de rum som vi tillsammans delar. I denna uppsats identifierar vi att tillträdet till dessa rum sker på olika villkor för olika kategorier människor. Vi ifrågasätter hur offentlig offentligheten egentligen är. Vilka ingår i den och på vilka sätt: *hur exkluderar offentligheten?*

Vi har studerat parken Enskifteshagen i Malmö, vilken här står som representant för offentliga rum i stort. Genom samtal i deltagande observationer i Enskifteshagen har vi undersökt offentligheten och analyserat vårt material mot bakgrund av teorier om övervakning och rädsla. I analysen noterar vi hur ”normalsamhället” inte innefattar alla människor och vi lägger särskild vikt vid kategorierna kön och klass

Trots att kvinnor inte blir utsatta för våld i det offentliga rummet i lika stor utsträckning som män, är det kvinnor som är rädda och begränsar sin mobilitet. Hemlösa är varken storkonsumenter eller producenter – därmed är de icke önskvärda i ett samhälle som strävar efter tillväxt. Allt grundar sig i en större maktapparat, som gynnar vårt liberala, kapitalistiska och patriarkala system – men i längden gynnas inte heller de nuvarande maktinnehavarna.

Nyckelord: *Rädsla, övervakning, offentlighet, kryphål, makt*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte och frågeställning.....	6
1.3 Metod.....	6
Genomförande.....	7
1.4 Material.....	8
1.5 Teori.....	10
Nyttobringande individer.....	10
Rädsla och kontrollering.....	12
1.6 Tidigare forskning.....	13
2. RUM FÖR ANALYS	16
Att se och bli sedd.....	16
Rädsla som navigator.....	21
Intersektionella rum.....	22
Offentliga och privata rum - gemenskap med prislapp.....	23
Stadsodlingen Mykorrhiza.....	24
3. SLUTSATS	28
Efterord.....	31
4. LITTERATURFÖRTECKNING	33
5. BILDFÖRTECKNING	34

BILAGOR

 Intervjuguide

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Berättelsen om parker inkluderar många människor, olika tider på dygnet och på olika sätt. Här leker barn och vuxna; de rastar sina hundar, har picknick och grillar i gräset. Allt är frid och fröjd. Det är lätt att känna tacksamhet till våra offentliga rum. De tas om hand av någon annan och underhålls av kommuner och landsting. Parkerna är välskötta och har egna förvaltningar med stora ambitioner om att hålla rent och fräscht och erbjuda samtliga besökare en trevlig vistelse. För alla är välkomna, offentliga rum är till för alla. De är öppna för diskussion och ledighet - något underbart som vi alla får ta del av. När skymningen faller hittar en hemlös nattens sovplats under en buske bakom en av gungställningarna. En kvinna går ensam hem från bussen, med observant blick under gatulamporna. Det här är en cementerad berättelse om parken vilken vi vill utforska. Vi bemöter de offentliga rummens solskenshistoria med en skepsis och undrar: är verkligen alla välkomna? Har alla samma chans och **möjligheter** att ta plats och få utrymme i stadens offentliga rum?

Detta har vi besvarat genom att möta människor och ta del av deras upplevelser av parken Enskifteshagen, Malmö. Vi har genom samtal med parkbesökare fått en insikt i hur parken fungerar. Enskifteshagen ger sken av att inkludera, men vi fokuserar på hur denna, vill säga offentligheten, exkluderar. Berättelserna har vi sammanställt och analyserat mot bakgrund av teorier om övervakning och rädsla. Berättelserna redovisar vi under materialkapitlet men betoningen ligger särskilt i kopplingen mellan teori och utsaga, därmed läses analysen med fördel särskilt med teorikapitlet i åtanke.

Staden Malmö har under de senaste 50 åren genomgått stora förändringar: Malmö har ändrats från att ha varit en utpräglad industristad till en kunskapsstad. Förutom den kraftiga expansionen av nya kontor och höghus har också invånarantalet ökat och medelåldern sjunkit. Dessutom är Malmö känt för att vara en mångkulturell stad där nästan 170 nationaliteter finns representerade och nära 30 % av stadens invånare är födda utomlands (Gatukontoret, 2010). I denna uppsats forskar vi om en park i Malmö, Enskifteshagen. Enskifteshagen är en stor rektangulär grönyta vars ena långsida kantas av ett industriområde och den andra av ett bostadsområde. Parken ligger i Annelund som är ett kvarter beläget mellan stadsdelarna Möllevången och Rosengård. Till skillnad från de senare två stadsdelarna är området inte nischat eller en plats med centrerad aktivitet, utan beskrivs av parkens besökare mer som en transportsträcka. Enskifteshagen är en aktiv park med rum för deltagande och aktivitet, med

bland annat en stor äventyrslekpark, en hundrastplats och en stadsodling som fungerar under nätverket Mykorrhiza.

1.2 Syfte och frågeställning

Centrala utgångspunkter för oss är att vi vill identifiera och rikta generell kritik mot maktstrukturer, samt förmedla en mångfacetterad bild snarare än att cementera stereotyper. Genom att fokusera på just offentlighet och utvalda teorier skapar vi en forskning som må vara lokal, men som är generaliserbar och syftar till något som sträcker sig bortom Enskifteshagens ramar. I denna vår examinerande kandidatuppsats undersöker vi en park, som får representera offentligheten i stort. *Hur exkluderar offentligheten?* Det frågar vi oss, och ni som läsare får följa oss i vår jakt på svar. Offentligheten inbegriper allmänheten och rummen som vi alla delar, såsom bibliotek, torg och *parker*.

Rebecka: Det låter vackert. Tidigare, ja för inte alls länge sedan, var jag frälst vid tanken om offentligheten. Den var något demokratiskt, en plats för solidaritet och gemenskap som vi alla delade tillsammans. Varför ifrågasätter jag den plötsligt? För det är ju vad vi gör nu, som själva syftet i vår uppsats.

Ida: Ja, vi gör ju det. Ifrågasätter alltså. Redan i vår huvudsakliga frågeställning ifrågasätter vi implicit offentligheten som överhuvudtaget existerande. Vi anar att vissa människor inte ingår där, såsom hemlösa. Paradoxalt nog, eftersom hemlösa brukar offentligheten just som sitt hem!

1.3 Metod

Vår uppsats är baserad på deltagande observationer i Enskifteshagen, Malmö. Dessa utförde vi under april månad där vi genom samtal och aktiviteter tillsammans med besökarna i parken har försökt förstå hur, när, varför och av vilka den används på det sätt den gör. I vår intervjuguide fanns breda diskussionsfrågor med fokus på vissa teman och begrepp vilka vi gärna ville prata om med våra informanter. Vissa var mer positivt inställda till att berätta om deras upplevelser än andra men detta såg vi inte som något dåligt. Tystnad säger en hel del, och i vissa fall är det till och med i tystnaden som själva poängen uppträder (Mulinari, 2005, p. 116).

Våra roller har varierat vid tillfällena och likaså sättet vi deltagit på. För att förstå hur parken används och av vilka spenderade vi mycket tid på vår valda plats och hade öppna samtal med människor som vistades där, varierade tider på dygnet, olika dagar i veckan. Vi närmade oss

huvudsakligen fältet som *öppna* forskare, vilket betyder att våra informanter kände till vilka vi var och varför vi befann oss i parken. Endast för de personer vi talade med presenterade vi oss, medan många passerande i parken inte kände till oss som annat än parkbesökare. Vi utförde även två dolda observationer.

Vi var framförallt intresserade av att jobba ute på fältet. En så varierad metod som deltagande observation ger ofta en helhetlig bild, därför varierade vi deltagande öppna observationer med dolda sådana. Deltagande observation är en metodform som fungerar utmärkt att kombinera med till exempel intervjuer, enkäter, fokusgrupper och andra aktiviteter. Det blir lättare att ställa relevanta och viktiga frågor utifrån vad vi har sett och hört. Genom att tala med många informanter (totalt 42 personer) samlade vi information av kvantitet och sammanförde denna med kvalitativa mer djupgående samtal. Forskaren involverar sig i samspel och dialog, och ställer sig inte utanför fältet (Fangen, 2005, p. 31). I vårt projekt varierade vi våra intervjuer med att observera på olika platser i parken: såsom på lekplatsen, i falafelrestaurangen, i närområdet och på gräsytan.

Forskaren är ofta tydligt närvarande i fältanteckningar. Samhällsvetaren Alan Bryman markerar risken i att behålla forskarens förekomst ända in i slutproduktionen som ju ska handla om en given social miljö men vi ser gärna att forskarens röst stannar kvar, åtminstone som livgivande för texten och definitivt som kritisk röst. En transparens i texten är avgörande i feministisk forskning och den gäller både bemötanden i intervjusituationer och i beskrivningen av processen (Bryman, 2002, pp. 400-403).

Genomförande

Totalt spenderade vi 15 timmar i Enskifteshagen. Till varje tillfälle hade vi ungefär samma frågeställning till våra informanter: Vad händer i parken? Är du här ofta? Vilka brukar vara här? Vad gör du här? Bor du i närheten? Tycker du att det är en bra/trevlig park? Hur skulle du beskriva parken? När är det mest folk här? Och: Hur skulle du beskriva området? Vi utgick från en intervjumall vilken vi fokuserade på olika mycket vid olika tillfällen. Den fungerade i mångt och mycket som en påminnelse om vad vi skulle koncentrera oss på och var något att falla tillbaka till (se bilaga 1).

Vi har besökt parken både på vardagar och på helgdagar. I regn och solsken, i varmt och kallt. Men framförallt varma, soliga dagar. Då var gräsytan täckt av filtar med fikande besökare, barn sprang omkring och lekte med hundarna i lekparken och unga stekte i värmen. Det var också tillåtet att grilla, vilket uppskattades av många besökare. Våra tider för observation var

från klockan tio på förmiddagen till klockan 22 på kvällen. Flest människor var där mellan klockan 12-18. Under helgdagarna var stämningen mer ledig och fler hade tid att stanna och prata jämfört med på vardagarna. Vi kunde oftare gå fram och prata med människor som slagit sig ner. Under vardagarna talade vi mest med människor som passerade parken eller som var där under en begränsad tid för att exempelvis rasta hundar eller leka med barn. Vi tog kontakt genom att gå fram och fråga om vi kunde få ställa några frågor. Oftast bara med ett block i handen för att förstärka vår forskarroll. Det fanns både för- och nackdelar med våra sätt att föra respektive inte föra anteckningar under pågående samtal. Att anteckna just då hjälper till vid en senare sammanfattning i slutet av dagen, men kan också bli direkt hämmande för dialogen. Att istället låta anteckningsblocket vila och bara sammanfatta efter varje samtal kan innebära att vissa detaljer faller i glömska. Dock förespråkar vi det senare metodvalet eftersom dialogen premieras.

Under en observation hade vi med oss ett stort pappersark och målarfärger. Vi kallar det *Projekt måla*. Vid tillfället kom både vuxna och ungdomar men framförallt barn fram till oss självmant. Vi använde ett stort plakat och lät besökarna måla deras intryck av och parkens betydelse för dem. De målade bland annat växter, hundar, människor, lekparken och basketkorgarna.

Bild 1: Projekt måla

Tack vare aktiviteten fick vi en chans att tala

med informanterna om deras upplevelse av parken och hur de använde den. Resultatet blev lyckat då många öppnade upp sig och faktiskt reflekterade över vad de förknippar med parken.

1.4 Material

Vårt material baseras på anteckningar, inspelningar och teckningar vilka vi har samlat in under våra deltagande observationer i Enskifteshagen. Vi har identifierat olika berättelser och placerat in materialet enligt dessa för att få klarhet i hur Enskifteshagen används. Vi har fokuserat på fyra berättelser. De två första grundar sig i både tystnader och i det uttalade, och berör frågan om parken som använd av alla eller inte. De löd:

- *Jag tycker att alla är välkomna här*
- *Hemlösa ingår inte i detta "alla"*

En populär uppfattning som flera av besökarna delade var att parken är en plats där alla är välkomna. Vissa av besökarna upplevde parken som öppen och som att "det finns något för alla" i Enskifteshagen. "Alla är välkomna här" var något som flera av parkbesökarna förklarade och parken innehåller en varierad kompotter människor (Observation 1). Hit kom både människor som bodde i närheten och de som bodde en bit därifrån. Andra menade på att parken var öppen särskilt för hundar och barn, med deras föräldrar och ägare. De aktiviteter som finns är vinklade specifikt till barn och familjer samt trädgårdsintresserade och hundägare med äventyrslekplats, stadsodling och basketplan samt en hundgård. Alla kände sig trots solskenshistorien ovan inte välkomna. "Det är en hund-pissepark" var kommentaren från en man i 80-årsåldern som också ifrågasatte om det fanns något annat att göra för honom som pensionär? Även en ung informant var ointresserad av att grilla i gräset och kände sig för gammal för att leka på lekplatsen, han tog sig istället in till staden (Observation 3). Även i tystnaden fann vi en berättelse om utanförskap: hemlösa ingick inte i parkbesökarnas idé om vilka "alla" var och kategorin ingick inte i parkens gemenskap.

De andra berättelserna berör trygghet, blickar och kön. Berättelserna lyder:

- *Jag känner mig inte trygg här kvällstid*
- *Jag gillar att mysa här med tjejer i mörkret*

"Jag vandrar inte här om natten" berättade en tjej i 14-årsåldern som beskrev att hon tyckte det var otäckt att gå genom parken när den var så plan och öppen (Observation 4). Den mörka parken är också en plats att få vara ifred eller att känna sig trygg i. Vi talade med en kille i 16-årsåldern som såg parken som en plats att få vara ifred i om kvällarna. Då fanns det fler platser som var välkomnande för aktiviteter som innebar att inte bli sedd. "Jag är här och grillar och myser i mörkret med tjejer", sade killen (Observation 4). Enskifteshagen var bra att vara i på kvällen; han syntes inte!

Förutom våra observationer och de berättelserna vi kunnat utläsa från våra informanter har vi även använt oss av Boverkets trygghetsprogram från 2010 och Gatukontorets från samma år. I dessa har vi kunnat utläsa en syn på begreppen *spännande* och *trygg* som två motsatser i planerandet av en park. Exempelvis skall en trygg park vara gallrad och ha stark, frekvent

belysning, medan en spännande och därmed *attraktiv* park är mörkare med mer träd och större buskar. Vi har även använt trygghetsprogrammen som hjälpmedel i förståelsen till hur parker planeras och utformas och vilka faktorer som spelar in vid uppbyggnaden av en park.

1.5 Teori

För att analysera vårt material har vi använt teorier om straff, rädsla och övervakning vilka har utvecklats hos sociologen Zygmunt Bauman och filosofen Michel Foucault. Anledningen till att vi har dragits särskilt till dessa teman är att vi i uppsatsen studerar parken som ett normerande och därmed reglerande utrymme, och om vilka konsekvenser detta får.

I första avsnittet, *Nyttobringande individer*, behandlar vi hur människor disciplineras. Detta sker under synlighetsmaskinen panoptikon, vilken får alla att känna sig övervakade och synliga, inför oss själva och varandra. Panoptikon finns för att skapa effektivitet och nytta i ett samhälle som strävar efter tillväxt. För att panoptikon ska fungera måste vi vara rädda, vilket för oss in på det andra avsnittet: *Rädsla och kontrollering*. Häri redogör vi för hur individer förväntas ta ansvar och kontrollera olika risker, försöker hantera rädslan och skydda sig.

Nyttobringande individer

Bauman skriver i *Flytande rädsla* om vårt kontrollsamhälle och utgår ifrån sin teori om *modernitet*. Moderniteten kan ses som en värld eller epok som eftersträvar ordning och är intolerant mot allt som inte passar in, mot det som är annorlunda eller ”onormalt”. Moderniteten längtar efter en *perfekt* stad; homogen i sitt utseende, beteende och sina värderingar. Vägen dit ska ske genom kontroll, organisation, byråkrati, rationalitet och perfektion (Bauman, 2007, p. 8). Även Foucault talar om hur människor organiseras genom maktutövning och begränsningar. Han ifrågasätter ifall människor *någonsin* är fria. Han talar om makt som aldrig frånvarande. Den sveper sig omkring oss, tar sitt grepp om oss och genomsyrar hela våra varanden. Och vad är frihet i en sådan värld - kan en människa vara fri däri?

Och även om det representativa styrelseskicket formellt medger allas vilja, direkt eller indirekt, med eller utan mellaninstanser, utgör suveränitetens grundval, så svarar disciplinen för att vid basen krafter och kroppar förblir underdåniga (Foucault, 1987, p. 223)

Foucault skriver om människor som nyttobringande individer i en stor produktionsapparat där nyckelordet är *tillväxt*. Samhället som Foucault skriver om är liberalistiskt, i den mån att människor förväntas ta hand om sig, agera individuellt och ta eget ansvar för sig själva. Människor individualiseras och disciplineras. Disciplineringen handlar om och syftar till

nyttovinning ”(...) det är anledningen till att man för att utvinna ett maximum av tid och kraft ur kropparna inför sådana helhetsmetoder som tidsscheman, kollektiv dressyr, exercis och en samtidigt alltomfattande och detaljerad övervakning”¹ (Foucault, 1987, p. 220). Individer ska, fördelade av disciplinen, röra sig medvetet, ha ett syfte och framför allt annat göra nytta. Vi använder vid vissa tillfällen i denna uppsats begreppet *liberalkapitalism* för att på tydligast möjliga vis markera liberalismens och kapitalismens samverkan.

Medlet som tillämpas för att åstadkomma disciplinering och tillväxt kallas Panoptikon, vilken är en synlighetsmaskin och ett övervakningssystem. Helt enkelt är panoptikon dels en arkitektonisk form avsedd fängelser, men även en teoretisk modell för samordning av maktmekanismer. Oavsett form är själva syftet med panoptikon att övervaka - eller rättare sagt, att övervaka för att styra, reglera, straffa och producera. Panoptikon bidrar till att ”göra de sociala erfarenheterna starkare – öka produktionen, utveckla ekonomin, sprida undervisningen, höja den offentliga moralen, på det att allt månde växa och föröka sig” (p. 208). Intensifieringen och förstärkningen, denna envisa strävan efter tillväxt, har sitt hem i kapitalismen i vilken vi lever (p. 209). Som medel fungerar det panoptiska schemat väl då det verkar subtilt och aldrig tvingar sig på likt en börda - Snarare ökar effektiviteten bland de inneslutna (p. 207).

Maktmodellen bygger på eller åtminstone gestaltas genom Panoptikon som byggnad. Denna är en modell för fängelser, formgiven av filosofen Jeremy Bentham under slutet av 1700-talet. Det är en cirkelrund byggnad fördelad i celler liknande tårtbitar vilka alla sträcker sig mot cirkelns mitt, där ett torn centraliserar formationen. Foucault förklarar i *Övervakning och straff* att varje cell har två fönster; ett som släpper in ljus från cirkelns ytterkant och ett som riktas in mot tornet. I cellen vistas fången. Denne är avskärmd och fullt synlig för övervakaren som befinner sig i tornet och som i sin tur aldrig kan ses från cellerna. ”Den panoptiska anordningen upprättar rumsliga enheter som gör det möjligt att oavbrutet iaktta och omedelbart känna igen. Man vänder alltså upp och ner på fängelsehållans princip; eller, rättare sagt, dess tre principer – låsa in, beröva ljuset och dölja, man bevarar bara den första och slopar de båda andra” (p. 201). Panoptikon fungerar övervakande och reglerande. Ett av dess huvudsakliga syften är att göra fången ständigt medveten om att hen är sedd och genom den medvetenheten få makten att

¹ Vi vill här poängtera en språklig skiljelinje mellan vår egen och den som Foucault brukar, som får effekter bortom texten. Foucault talar om människan som en ”han” och talar i generella termer om hur ”man” gör. Dessa ordval vittnar om en patriarkal förståelse om vilka mänskligheten innefattar och vi motsäger oss dem starkt. Notera gärna hur vi i denna uppsats formulerar vår text med specifika pronomen (där bland annat ”hen” ingår) hellre än det generella ”man”, varvat med det ökönade alternativet ”en”.

fungera per automatik och kontinuerligt, oavsett om ett faktiskt öga vakar eller inte. I övertygelsen att vara övervakad underkuvar sig fången. Just där och då, i den relationen, verkar *makten*: den spinner som ett nät och styr fångens beteende, utan att någon förutom fången själv faktiskt gör något aktivt. Som Foucault beskriver det:

Övervakningen blir permanent till sin verkan, även om den i sin handling är diskontinuerlig, makten blir så fullkomlig att den inte behöver utövas, den arkitektoniska anordningen blir en maskin som skapar och underhåller ett maktförhållande som är oberoende av den som utövar den, kort sagt, fångarna är inneslutna i en maktsituation som de själva uppbär /.../ Den som ingår i ett synlighetsfält och som vet det, axlar maktens tvång och låter det spontant gå ut över sig själv; han upptar sig i en maktrelation, inom vilken han åtar sig båda rollerna; han blir principen för sitt eget underkuvande /.../ Panoptikon är en underbar maskin som utifrån de mest skiftande önsknigar alstrar homogena maktverkningar. (Foucault, 1987, pp. 202-203)

Tänk nu bortom den arkitektoniska formen och se att panoptikon verkar över hela vårt samhälle. Fångarna är alla människor och tornet är påminnelsen om att vi blir övervakade och straffade: vi ser det i kameror som ska förhindra regelbrott, i polisbilar som glider fram och i de sanktioner som utförs och berättas om i media. Vi ser det i vad som anses värt att skvallra om i kvarteret. Vi gör oss påminda om att *felaktigt beteende skall straffas*. Detta betyder bland annat att vi fostras in i ett ”normalsamhälle” i vilket vi ska bete oss önskvärt och inte heller lär känna eller utöva alternativen: ”(...) Den ständiga påtryckningen verkar innan felen, misstagen och brotten har hunnit begås” (p. 207). Vi lever i en rädsla att göra fel men vi talar inte om den och delar inte våra upplevelser med varandra utan låter skräcken frodas (Bauman, 2007, p. 12).

Rädsla och kontrollering

Bauman hänvisar till författaren Milan Kunderas essäsamling *De svikna arven* (1995) och hans beskrivning av hur vår livsmiljö är insvept i en dimma, inte så tät att vi inte ser var vi sätter våra fötter, utan som döljer miljön 30-40 meter bortåt. Inne i dimman ser vi bara det vi *kan* göra någonting åt. Vi ser det som är närmast omkring oss och påverkar bara de faror vi vet att vi kan förebygga, exempelvis en stenbumling på vägen eller något annat hinder som lätt går att hantera. Utanför dimman finns dock den oberäkneliga *gråzonen*. Där finns de faror som inte går att beräkna eller riskkalkylera. Bauman jämför det med en bil som kommer i snabb hastighet emot oss som är omöjlig att undvika. Han räknar dessa oberäkneliga ”faror” som de mest skräckinjagande. Frågan är vilka som lever i frihetens dimma, finns det plats för alla?

Rädsla handlar om vår okunnighet inför det okända. Mörkret är rädslans rum - där kan allt hända men det är omöjligt att säga vad. Mörkret är ovisst och blir därför rädslans givna miljö.

Rädslan har i alla tider funnits närvarande och den försvinner inte, eller växer, eller ökar. Den är bestående (Bauman, 2007, p. 8). Människor kan känna en rädsla som återkopplar till ett tidigare möte med skräck. Vi har alla mer eller mindre obehagliga upplevelser i vårt bagage, som vi kan känna en rädsla inför i efterhand. Alla har upplevt hot och överlevt konfrontationer och vi bär med oss de erfarenheterna. Rädslan styr vårt beteende oavsett ett hot föreligger eller inte och formar vårt handlande. Vi kan stundtals känna rädslan så starkt att vi undviker ”den farliga vägen” och låter rädslan ta över. Vi anpassar oss och väljer att undvika den eventuella faran (Bauman, 2007, p. 9).

I läsningen av Foucault ter sig makt ibland som ett någorlunda diffust fenomen, eftersom den existerar relationellt. Poststrukturalismen, där Foucault bor, bryr sig inte om aktörskap utan själva handlingarna och dess effekter står i centrum som meningsbärande. Foucault skriver dock att det finns vissa instanser som utövar direkt makt, likt förgreningar tillhörande den större apparaten, alltid redo i dess tjänst. Polisen är förmodligen den tydligaste av dessa, resonerar han. Polisen bestraffar konkret, helt och hållet påtagligt, men är i själva verket en distraktion, då polismakten ju aldrig styr själva staten eller riket. Polisen vänjer folket vid lydnad och upprättandet av ett polisvälde bekräftar att disciplinen generaliseras ända in i statliga nivåer (Foucault, 1987, pp. 213-216). Även Bauman skriver om polisen som en föreställd skyddsanordning, vilket kan ses som ett *kryphål*². Genom kryphål såsom stängsel och lås försöker vi människor ta kontroll över samhället och miljön, och lever tack vare dem och trots vetenskapen om okända faror inte alltid i skräck. Istället försöker vi hantera rädslan och skydda oss. Kryphålen möjliggör till och med en njutning inför hoten: på samma sätt som när vi åker berg-och-dal-bana och är försäkrade trygghet i en osäker situation njuter vi i illusionen av att behärska faran och ta situationen i besittning. För egentligen kan vi aldrig på riktigt kontrollera. Vi lär oss genom våra trygghetsåtgärder att överleva i en värld där vi tror oss ta kontroll över det okända. Men som Bauman och Foucault lär oss, har vi inte kontroll. Individer tar ansvar och skyddar sig medan staten frånsäger sig sitt ansvar.

1.6 Tidigare forskning

Tidigare forskning som vi har använt oss av behandlar frågor om hur kvinnor och män rör sig olika i staden samt hur staden görs.

² Kryphål är ett begrepp som vi har lånat av Elisabeth Högdahl avhandling *Göra gata*. I vilken hon använder ordet som en förklaring till hur hennes informanter ständigt hittar sina egna vägar och lösningar på det urbana rummets begränsningar (Högdahl, 2003, pp. 226-227).

Speglingar av rum: om könskodade platser och sammanhang (red. Friberg, Tora; Listerborn, Carina; Andersson, Birgitta; Scholten, Christina, 2005) handlar om hur maktrelationer konstrueras och reproduceras i den urbana miljön. Den är en antologi som med en vid rang teman inte uteslutande talar om kön, utan om flertalet intersektionella kategorier som alla har olika relationer till offentliga rum. Vi har funnit det särskilt relevant att läsa om hemlöshet samt om kön. I inledningen konstaterar redaktörerna problemet med att platser inte har studerats som ett maktmedel (red. Friberg, Tora; Listerborn, Carina; Andersson, Birgitta; Scholten, Christina, 2005, p. 10). Antologin inleds med frågan: ”Känns det annorlunda för en kvinna än en man att gå hem från en fest en sen kväll och ta genvägen genom en park?”. I antologin bildar *kön* och *plats* den röda tråden och fokus ligger på det offentliga rummet. Bokens tes är att köns- och genusaspekter ”är grundläggande i utformandet och användandet av rum, mot bakgrund att plats och rum är inbäddade i ett socialt och politiskt sammanhang, att alla handlingar sker i en rumslig kontext som är skapad av mänskliga händer” (pp. 9-10).

Bild 2

Bild 3

Bild 4

I *Speglingar av rum* redovisar genusforskaren Birgitta Andersson hur kvinnor utvecklar mentala kartor, och fastän vi alla inte väljer omvägar eller känner rädsla, så är vi medvetna och gör en riskbedömning. En talande manifestation om hur sådana mentala kartor kan se ut finns i konstnären Rebecka Bebben Anderssons projekt *Nolli Stockholm*. Hon har illustrerat sin upplevelse av Stockholms innerstad vid olika tider på dygnet: under dagen är staden tillgänglig och alla gator är fria att röra sig på, men när natten kommer och mörkret faller så *krymper* staden. Hon känner sig då hämmad och begränsad i sin rörelsefrihet. Sammanlagt består verket av 24 kartor, en för varje timme på dygnet (www.youngart.se, 2012).

Spänningen mellan disciplinering och handlingsutrymme är något vi har kunnat fördjupa oss i genom läsning av etnologen Elisabeth Högdahls *Göra gata* (2003). I *Göra gata* poängterar Högdahl att alla människor genom interaktion, rörelser och minnen är med och skapar sin omgivning och alltså *gör gata*. Avhandlingen visar att platser ter sig på skilda sätt bland vardagsanvändare men även bland utomstående vilka bildar sig en uppfattning utifrån de

bilder som presenteras i media. Hennes historier utspelar sig i Malmö, Sverige samt i Kapstaden, Sydafrika, närmare bestämt området Möllevången samt Woodstock och gatan Long Street. Högdahl lyfter hur dess invånare använder dem. Hon har gjort en etnografisk undersökning där hennes 65 informanter, varav den yngsta var tre och den äldsta 80 år gammal, berättar om sina erfarenheter från sin stad, sitt område, sin gata eller sin plats. Högdahl har varierat sitt sätt att samla information genom kvalitativa intervjuer, deltagande observationer och dialoger under promenader. Resultatet visar på hur de olika informanterna rör sig genom det urbana landskapet och hur de på olika sätt hittar kryphål för att ta sig igenom de olika hindren på vägarna (Högdahl, 2003, pp. 15-17, 42). Högdahl analyserar även de tre platserna utifrån deras mediala kontext. Hon konstaterar att när Malmö beskrivs som en stad med hög kriminalitet är det fortfarande bara en bråkdel av vad som pågår i Kapstaden (p. 106), men främst fokuserar Högdahl på *likheterna* platserna emellan: trots att perspektiven skiftar fungerar det likadant i alla miljöer att lära sig använda sin gata. Ytterligare en likhet oavsett plats handlar om *lämplighet*. Vad är lämpligt och när? Vilka normer råder? Normer är en del av vår vardag och något som uppenbarar sig som tydligast när någon bryter mot dem. Barnen har utvecklat rörelsemönster utefter den urbana miljön och rör sig smidigt mellan bilarna. Där Foucault ser ett stängsel hittar barnen gömställen och genvägar. De tar kontroll och gör staden och gatan till sin egen. Vår uppsats liknar Högdahls i det faktum att hon ser hur platser görs. Vår egen betoning på maktens disciplinering hämtad hos Foucault är vad som skiljer vårt arbete från Högdahls, vars avhandling istället upphöjer individens handlingsutrymme.

2. RUM FÖR ANALYS

Denna analys inleds med avsnittet *Att se och bli sedd*. Häri redovisar vi hur kvinnor upplever parken som ett otryggt rum i mörker, medan män oftare känner sig trygga däri. Vi utvecklar i *Rädsla som navigator* allvaret i detta resonemang, då kvinnor anpassar sin mobilitet utefter mentala kartor. Parker planeras med trygghet i åtanke och sådan uppnås genom att olika åtgärder vidtas, såsom att placera ut belysning samt gallra³ buskar och träd. Detta för att personer som går genom parken ska känna att de har uppsyn och därmed invaggas i en känsla av kontroll. Dock känner inte alla att de har kontroll, och särskilt kön är en parameter som skiljer upplevelserna åt. Vi talar om fler intersektionella kategorier än kön, och fokuserar under *Intersektionella rum* och *Offentliga och privata rum – gemenskap med prislapp* särskilt på klass. Panoptikon utesluter hemlösa för att kategorin inte lever upp till förväntningarna på vad det innebär att vara ”normal”. Detta normalsamhälle och nyttotanke, bär dock på kryphål. I *Stadsodlingen Mykorrhiza* går att läsa om hur Enskifteshagens gemensamhetsodling kanske öppnar upp för variationer i denna annars så svarta dystopi.

Att se och bli sedd

Panoptikon är en maskin som upplöser motsatsparet att se-att vara sedd /.../ Fullt ljus och övervakarens blick åstadkommer ett effektivare fängelse än mörkret, som när allt kom omkring utgjorde ett skydd. Synlighet är en fälla. (Foucault, 1987, pp. 201-203)

En ofta uttalad berättelse bland våra informanter var att de vistades i parken när det var soligt, varmt eller ljust ute. Under vinterhalvåret upplevdes parken vara oattraktiv och många vistades heller inte i den under kvällar och nätter. Vi genomförde en observation i parken när det var kväll och sedan någon timme tillbaka hade varit mörkt ute. Syftet var att ta reda på hur människor vistades i parken efter mörkrets ingång och ifall beteendet däri på något sätt såg annorlunda ut jämfört med dagens aktiviteter, vilket vi anade att det gjorde. Under observationen talade vi inte med någon, utan upplevde att vi inkräktade på parkbesökarens utrymme när vi närmade oss dem på belysta platser och knappt kunde urskilja det fåtal som vistades i mörker. I kvällens mörker ansåg vi människor ha rätten att vistas privat och lämnade dem ifred i sin anonymitet. Till skillnad från många andra miljöer är parken (vill säga offentligheten) en plats där du kan vistas fritt i någon mån, fri från bekant umgänge eller roller som exempelvis mamma eller elev. Men upplevelsen i att känna sig fri eller kontrollerad vilken vi fokuserar på i den här uppsatsen, existerar inte oberoende av de maktstrukturer som genomsyrar samhället: vissa roller följer dig var du än går, exempelvis

³ Att gallra innebär att plana ut buskage, till exempel genom att klippa ned buskar eller att inte plantera träd tätt intill varandra. En viktig aspekt i utförandet är att grönskan inte ska vara tät och mörk.

ditt kön och din hudfärg. Dessa intersektioner påverkar människors bemötande av dig samt vilka erfarenheter du har stött på i livet, och i sin tur hur du handlar. Du kan dock frånga dessa genom att draga⁴ eller exempelvis vistas anonymt i mörkret. Vi båda uppsatsförfattare agerade annorlunda i mörkret. Bland annat intervjuade vi inte någon under vår observation på kvällen. Eftersom parken ser annorlunda ut kvällstid och besöks av andra människor jämfört med på dagen hade svaren på frågorna vi ställde med högsta sannolikhet sett annorlunda ut än dagtid, men dessa berättelser gick vi miste om. Det var under observationen tydligt hur vi inte ville skrämna någon i mörkret, delvis som en konsekvens av vad vi under våra intervjuer hade fått höra om hur människor helst vistades i parken dagtid och att någon explicit uttryckte att hon kände sig otrygg här om kvällarna. Vårt avståndstagande byggde även på våra egna erfarenheter som unga kvinnor och berättelsen som upprepas för oss i media och jargong: håll er borta från parker om natten.

Under observationen i parken noterade vi att parkens omfattande grönytor var helt mörka medan gång- och cykelväg kantades av gatulampor. Toaletten var klart upplyst åt alla håll trots att den varit låst sedan klockan 18. I hundrastgården fanns ett fåtal låga lampor med punktbelysning, som inte direkt gjorde gården ljusare. Lekplatsen inklusive bollbanan var upplyst med höga strålkastare, som belyste särskilda lekställningar likt strålkastarna på en scen och med sin riktning skapade skuggeffekter. Sett från grönytan var lekplatsen väl upplyst och rummet existerade i och med sitt ljus. På lekplatsen vistades två grupper tjejer (det vill säga unga kvinnor, tonåringar), några som lekte och några satt vid en bänk och drack öl. Två vuxna män stod och samtalande intill bollbanan och gång- och cykelbanan var trafikerad. Grönytan däremot var mörk (och föreföll särdeles mörk i jämförelse med lekplatsen) och bara två personer som rastade varsin hund rörde sig på ytan. Indikerar bristen på belysning över gräset att besökare inte ska vistas på grönytan efter skymning? Och i samma mening: uppmanar den människor att vistas på lekplatsen? Merparten besökare föredrog att vistas i ljuset där de blev sedda och kunde se varandra, jämfört med att hålla sig i mörkret(s anonymitet) och privilegierade position. Ljuset handlar om seende, ja rätt och slätt om att se och bli sedd. De två tjejerna som drack öl på en bänk hade en gynnad position. Då strålkastarnas ljus inte nådde dem kunde de se utan att bli sedda.

Rebecka: En sådan blicksposition kan invagga oss i en känsla av frihet, som att ingen kan se oss och vi kan röra oss hur vi vill och själva inneha övervakarens position. Jag ser framför

⁴ Att draga är att genom ett könsöverskridande uttryck och med symboliska attribut iscensätta könsroller.

mig hur mörkret blir en plats för människor att finna styrka och gruppera sig bortom övervakningssamhället.

Ida: Den upplevda friheten och känslan av makt är en illusion å andra sidan. Panoptikon påverkar oss helt och hållet, bortom ljus och mörker, eftersom den normerar vårt beteende och våra rörelsebanor konstant och vi till och med alltså övervakar oss själva.

Rebecka: Med det sagt är känslan av frihet inte desto mindre viktig. Den inviger oss i en känsla av aktörskap som behövs för att vi ska känna oss viktiga och som att vi kan påverka.

Ida: Fast är det inte den känslan som i slutänden får oss att bli handlingsförlamande? Om vi lever i illusionen att vi är fria fortsätter vi vara nöjda och upprätthåller med större sannolikhet ett system där vi ju *inte* är fria, utan påverkade av större maktstrukturer där vi formas att passa in. Vi kan finna kraft i känslan av att vara fria, men det verkar mer produktivt att drivas av ilskan över att saker är fel, i och med att systemet i grunden är problematiskt.

Vi har tagit del av två berättelser, som talar om just blickspositioner och vad dessa bringar för känslor. Under en observation slog vi oss ned i Enskifteshagen med *Projekt måla*. Vårt mål var att parkbesökarna skulle berätta om deras upplevelser om parken på ett kreativt sätt, det vill säga genom att måla. Vi tog tillfället i akt att samtala med besökarna:

En 14-årig tjej som från början bara var förbipasserande stannade och målade hennes intryck av parken, samtidigt som hon berättade för oss om hur hon undvek att gå igenom parken när det var mörkt. Det hände inte så mycket där och hon tyckte det kändes obehagligt när det var en så öppen och plan yta som var oupplyst och för att det var så få personer där.
En 16-årig kille som vi mötte en stund därpå berättade om varför han befann sig i parken. Han sade att den var bra att vara i om han ville mysa med tjejer. Han förklarade att parken är bra för att det går att befinna sig där utan att någon ser var de är eller vad de gör.
(Observation 4)

Deras två olika berättelser om mörkret och att inte se eller bli sedd är intressanta. Den första informanten undvek att vara ensam i en ödslig park med risk för att det okända skulle kunna göra henne illa. Foucaults teori om panoptikon beskriver hur vi styr varandras beteende och känslor genom blickar. Vår första informant berättar hur hon *inte* uppskattar den tomma parken. Kanske skrämmer det faktum att hon inte vet om någon ser henne, på samma sätt som inte hon kan se någon annan. Eller bara känslan av att hon inte kan ropa på någon om något

oväntat skulle hända. Vår andra informant nämnde istället inte ens något som vi kunde koppla till otrygghet eller rädsla. Istället berättade han att de brukade komma dit på kvällen för att *inte synas*, för att gömma sig i de mörka, oupplysta partierna där ingen såg dem. Killens upplevelse av parken grundade sig i flera människors perspektiv då hans berättelse innefattade honom själv och tjejerna som myste med honom. I sin berättelse befann han sig i en gemenskap, och gemenskaper i mörkret är en viktig poäng. Det fåtalet människor som vistades på de mörka grönyrtorna under kvällens observation gjorde det i sällskap av hundar. Hundarna kan kopplas till Baumans säkerhetsanordningar. Vi betraktar hundarnas sällskap i mörkret som kryphål med vilkas sällskap människor kan värja sig för faror. Detta invagar människor i en känsla av kontroll och trygghet, på samma sätt som de många blickarna i grupper kanske också gör. Tjejens idé om vistelsen i parken i mörkret utspelade sig i ensamhet medan det är i sällskap vi känner oss trygga. Sociologen Doreen Massey menar att hur vi upplever platser är beroende av olika intersektioner; kön och etnicitet spelar in lika mycket som klass. Vår mobilitet, skriver Massey och exemplifierar med hur vi (inte) rör oss på gator om natten, är en sådan upplevelse, påverkad av kön och sexualitet med flera intersektioner (Massey, 1994, pp. 146-153). Även fast vi bara har tagit del av dessa två berättelser om temat stämmer resultatet väl in på tidigare forskning: i offentligheten rör sig män och kvinnor på olika sätt. Aktuell statistik visar också på detta.

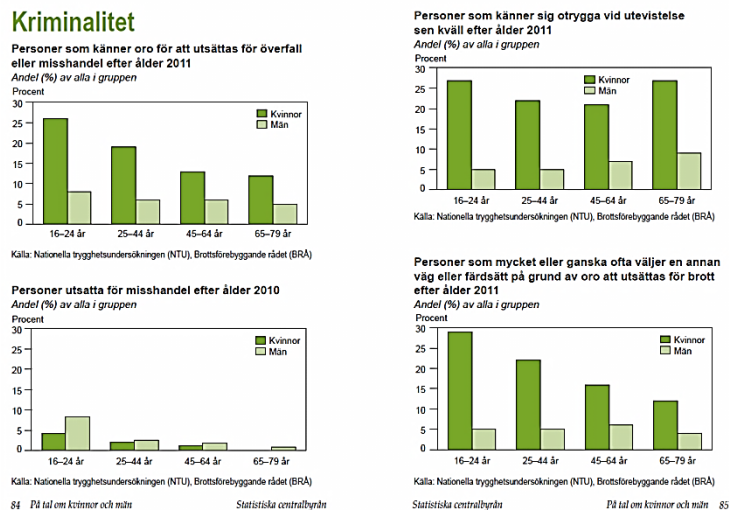

Bild 5: Statistik

Offentliga och privata rum är specifikt mäns eller kvinnors. Kvinnorollen är förankrad i hemmet och hos familjen, som hemlöshetsforskaren Anette Rosengren skriver i "Plats för hemlösa". Hon förklarar att kvinnligheten idag och historiskt sett har dominerat den privata sfären: Det är i hemmet som kvinnan blir en kvinna (Rosengren, 2005, pp. 90-91). Att män

befinner sig i en konsumerande offentlighet kunde vi ana under vår observation i Enskifteshagens falafelrestaurang. Vi var där under några timmar mitt på dagen och många av besökarna var där just på sin lunchrast från jobbet. Vissa besökare var iklädda arbetskläder. Det fanns fler gemensamma nämnare för restaurangbesökarna. I restaurangen var flertalet besökare medelålders män och ännu fler pratade andra språk än svenska. Väldigt få av restaurangbesökarna var Vita⁵. Samtliga hade betalat priset för en måltid och ingick på så sätt i restaurangens rumslighet. I Listerborns ”Husby i världen – om kön, plats och globala relationer” nämner artikelförfattaren att kaféer och restauranger är männens mötesplatser i förorten Husby. Kvinnorna i artikeln berättar att de hellre köper med mat hem eller umgås på andra platser och Listerborn reflekterar: ”Könsskillnaden i användandet av kaféer och restauranger kan bero på att kvinnorna hellre går till ställen där de kan ta med barnen och då passar Husby gård och Kista centrum bättre än ett rökigt kafé i Husby” (Listerborn, 2005, pp. 253-254). I falafelrestaurangen som vi observerat i denna uppsats är luften knappast rökig och kvinnor vistas där, men inte alls i samma utsträckning som män gör.

Vi må kunna ta kontrollen över risker som finns på begränsade områden, men kan vi någonsin bestämma över hur människor ska *uppleva* trygghet? Ett av Malmö stads mål genom Gatukontorets trygghetsprogram är att ”minska den upplevda otryggheten i Malmös offentliga rum” (Gatukontoret, 2010, p. 8) för en förbättrad överblickbarhet, synlighet, orienteringsförmåga och tillgänglighet. Samtidigt som trygghetsplaneringen beaktas strävar staden också efter ett rikare och rörligare liv i Malmös offentliga rum. Ett sådant liv är en effekt av just ”spännande” platser (p. 17). Att planlägga en ömsom intressant och ömsom trygg park är en svåruppnåelig uppgift enligt Gatukontoret behöver de olika faktorerna balansera upp varandra. En tråkig och ointressant park är det samma som en trygg park. Den är kal, öppen och ljus. En spännande park är däremot attraktiv och vildbevuxen av grönska, men den är också otrygg. Gatukontoret menar alltså att ju grönare en park är desto mer otrygg är den (p. 8). Så går det någonsin att skapa ett 100 % tryggt område? Det finns ju personer som inte upplever plana ytor som trygga.

Malmö stad är medveten om att otryggheten finns och anpassar sin planering med denna i åtanke. Liksom Gatukontoret menar Boverket att det är just överblickbarhet och synlighet som leder till trygghet i offentliga miljöer. Det vanligaste fenomenet vid trygghetsarbete ifrån gatukontorets sida är beskärning och gallring bland buskar och träd samt belysning av mörka

⁵ Vi väljer att skriva Vita istället för vita, då vi på ett enkelt sätt vill betona den etnicitet som i form av norm sällan syns.

platser (Gatukontoret, 2010, p. 6). Detta har skett i flera parker i Malmö, framför allt handlar det om att höja trädskronor och glesa ut mörka buskage (p. 25). Enligt de berättelser som vi har tagit del av skapar Enskifteshagens öppna planlösning istället *otrygghet*. Vad en av våra informanter upplevde som obehagligt, var framför allt det faktum att parken kändes *för* plan och öppen. Att glesa ut olika partier för att det inte ska gå att gömma sig kan uppenbarligen råka framkalla samma känsla som gatukontoret så tvunget vill frångå.

Rädsla som navigator

Bauman skriver om hur människor bär rädslor inom sig och försöker skydda sig från eventuella faror och betonar att vi aldrig kan skydda oss från det oväntade (Bauman, 2007, p. 11). Kontrollen bärs upp av större, starkare strukturer än de fenomen vi själva kan påverka. Just viljan att själva försöka göra något åt och förebygga en situation kan på ytan verka så enkel som att en kvinna tar en omväg hem, men handlingen innebär en vidare problematik. När en kvinna formulerar mentala kartor anpassade efter en (o)trygghetskänsla och till och med när kvinnor inte känner rädsla så uppmanas vi ständigt att anpassa oss och ta ansvar. Detta till trots att vi själva aldrig hade kunnat göra något för att förebygga situationen och att ansvaret aldrig, på något sätt, är den utsattes.

I Anderssons artikel "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" har kvinnor givit exempel på rum som de upplever vara antingen trygga eller otrygga. Otrygga rum var bland annat grönområden, slutna områden eller platser där kvinnorna inte upplevde sig ha kontroll. Trygga rum var ljusa, öppna, fyllda av folk i rörelse samt den egna närmiljön vilken upplevdes som trygg även i mörker (Andersson, 2005, pp. 80-81). Andersson visar att mäns våld mot kvinnor påverkar kvinnors upplevelser av det offentliga rummet på ett negativt vis. "När kvinnor förhåller sig till en risk att råka illa ut för våld påverkar det möjligheterna att röra sig fritt i det offentliga rummet. Valmöjligheterna, i fråga om arbete, nöjen, bostäder och transportmedel, minskar" (p. 69). Hon skriver att kvinnors rörelsefrihet begränsas och att vi förhåller oss till vilka platser som är tillgängliga, när på dygnet och hur vi ska bete och klä oss när vi befinner oss där. Kvinnor har två huvudsakliga strategier för sin vistelse i offentligheten, redovisar Andersson: dels undviker vi vissa rum eller cyklar, och dels utrustar vi oss, till exempel genom våra val av kläder, gångstilar eller genom att greppa nyckelknipor hårt i våra händer. Strategierna kan utföras medvetet eller omedvetet (pp. 76-77).

Intersektionella rum

Andersson talar om en ”dubbel utsatthet” rörande till exempel kombinationen av kön och funktionshinder, eller kön och etnisk bakgrund. Grupper med annan etnisk bakgrund än svensk, oroar sig i större utsträckning för att bli utsatta för våld. ”Bland utomlands födda medborgare är andelen som aldrig går ut ensamma om kvällen något högre än bland infödda svenskar” skriver hon och hänvisar till Statistiska centralbyrån (SCB) 2004 (Andersson, 2005, pp. 78-79). Ekonomisk och socioekonomisk status spelar in, till exempel rörande möjligheten att ta en taxi hem istället för att gå. Äldre kvinnor oroar sig mer för att bli utsatta för våld, än yngre som främst oroar sig för sexualiserat våld (p. 80). SCB 2004 visar att över hälften av de äldsta kvinnorna i undersökningen aldrig går ut ensamma i det egna bostadsområdet när det är mörkt.

Under våra observationer fick vi inte ta del av berättelsen om cruising, det vill säga om parken som ett ställe för homosexuella män att träffas på och inleda sexuella relationer med varandra. Dock fick vi ta del av en berättelse om just den intersektionella kategorin sexualitet. Den unga mannens uttalande om hur han använde parken för att mysa med tjejer underbygger en berättelse om människor som givet heterosexuella, och den berättelsen går under benämningen heteronormen⁶.

I falafelrestaurangen är stämningen deltagande och jargongen öppen. Många deltar i dialog på andra språk än svenska. Det finns förutom i priset för en måltid även i språket en inbjudan till gemenskap. Denna skiljer sig på många sätt från en offentlighet där det svenska språket premieras likt en grundläggande faktor. Den här offentligheten inkluderar annars exkluderade, men är samtidigt själv exkluderande på samma sätt.

Det är intressant att utforska hur människor finner gemenskap och sina rum i offentligheten. Under observationen med inriktning på Enskifteshagens närområde deltog vi i två spännande dialoger, som handlade om hur våra informanter fann rumsligheter att ingå i på olika platser. En 24-årig informant som vi talade med sade att han bodde i närområdet men ytterst sällan vistades i parken. Han tyckte att han var för gammal för att leka i lekparken som de många förskolebarnen gör och inte heller tyckte han om att grilla (som förstås vara en populär sysselsättning i parken om somrarna). Informanten föredrog city: där brukade han dricka kaffe och delta i konsumtionssamhället. En annan informant, som var 82 år gammal, bodde även han i närområdet. Till skillnad från den yngre av de två vistades informanten ofta i parken.

⁶ Heteronormen är föreställningen om att den ”normala” sexualiteten är hetero.

Han tyckte om att sitta på en bänk i värmen och titta på barnen som lekte samt på fåglarna då han gillade naturen. Informanten frågade ”Vad ska gamla göra? Sitta hemma?”. Där kan han välja mellan TV och radio. Unga har saker att hitta på sade han. I parken kanske han stötte på andra pensionärer men i huvudsak satt han där ensam.

Vad vi uppfattade som intressant i samtalen med de båda informanterna var hur den förstnämnde sökte ett rum någon annanstans och undvek rumsligheten i sitt område vid Enskifteshagen. Den andre informanten ansåg sig inte ha många rum att välja mellan och såg parken som en rumslighet för honom att ingå och vistas i. Hur kom detta sig? Varför hade de båda informanterna så skilda uppfattningar om var deras rum fanns? Vi gör kopplingar till ålder, funktionsförmåga och (önskad) klasstillhörighet, då samtalen explicit behandlat teman som ålderdomens ensamhet och konsumtionen inne i city. Nedan talar vi om hur människor inte nöjer sig med att söka en offentlighet, utan helt konkret deltar i omformulerandet av densamma.

Offentliga och privata rum - gemenskap med prislapp

Så här reflekterade Ida när vi slog vi oss ned i falafelrestaurangen i Enskifteshagen för att göra en dold, deltagande observation. Det var lunchtid och restaurangen var välbesökt:

Vad jag identifierar som intressant med lunchtimmens observation, är hur annorlunda denna rumslighet är. Vi har inte slagits av det tidigare, men detta är ju ett privat rum i den mån att det ägs av en privatperson snarare än av Malmö stad. Helt privat likt ett hem är det förstås inte, utan snarare offentligt, men offentligheten här är exklusiv. Vi betalar för att få mat och värme, en sittplats, en paus och gemenskap. Det är en ge- och ta-relation mellan kundkrets och restaurang. Situationen är exklusiv på ett tydligt vis i restaurangen, och exkluderande vilket den övriga parken också kanske är. Lokalen är kameraövervakad och vinstdrivande, serviceinriktad. Jag känner ett tvång att konsumera för att vara berättigad min plats i lokalen (det blir en falafeltallrik). (Observation 3)

Den typen av offentlighet som vi vistades i för stunden skiljde sig från den i resterande Enskifteshagen i den mån att restaurangen är privatägd och vinstdrivande. Det här rummet är inte något som alla människor delar och äger gemensamt utan rummet inkluderar den som kan och vill betala priset för en måltid. Tillträdet för att ingå i restaurangens gemenskap är helt klart exklusivt. En falafeltallrik är kanske inte dyr, eller så är den det: oavsett har gemenskapen, maten, värmen eller vad helst en kund betalar för *en prislapp*. Medverkan i

restaurangens exklusivitet inbegriper ett deltagande i ett vidare konsumtionssamhälle, som bekant inte innefattar alla. Exkluderandet av hemlösa sträcker sig bortom privata vinstdrivande företag och restauranger.

Rosengren talar om det exkluderande konsumtionssamhället där hemlösa inte är önskvärda och för vilka det offentliga rummet stängs. Det görs till exempel genom att införa särskilda öppettider i vissa centrala parker. ”Som ett led i stadens omdaning och postmodernisering är hemlösa numera också utkörda från Stockholms Central och platsen utanför”, och för ordningen ansvarar vakter. I Enskifteshagen ansvarar lokalvårdare för ordningen, genom att utföra gallring och regelbunden städning. Hemlösa och extremt fattiga är ointressanta som konsumenter och användare av staden, skriver Rosengren (Rosengren, 2005, p. 97). Hemlöshet framstår lätt som självförvållad, men snarare än att bero på uteslutande individuella faktorer orsakas hemlöshet främst av strukturella faktorer. Dessa bär på en större politisk sprängkraft såsom maktförhållanden på bostadsmarknaden, stereotypa bilder av hemlösa samt rådande bostadspolitik. Slutligen fastslår Rosengren att det offentliga rummet har privatiserade sfärer, där hemlösa ”skapar egna miljöer med fynd från soprum och containrar” (pp. 87-89, 98-99). Enligt henne verkar alla hemlösa vilja ha ett eget hem – inte för huslighetens skull utan för privatlivet och makten att bestämma över vem som får komma in. I våra observationer var hemlöshet *per se* frånvarande, men berättelsen talade i tystnad. Gatukontoret fanns ofta på plats och städade parken när vi utförde våra observationer. Buskage, vilka hemlösa gärna förvarar sina ägodelar i dagtid, var gallrade. Toaletten i parken var dessutom låst nattetid och ingen av våra informanter inbegrep hemlösa i berättelsen om ”alla”.

Stadsodlingen Mykorrhiza

I Enskifteshagen finns en stadsodling. Den började som en guerillaodling, vilket är en slags botanisk graffiti, där människor planterar växtlighet i urbana rum som ägs kollektivt. Konstformen är till skillnad från spraymålad graffiti (ofta kallad ”klotter”) socialt accepterad och räknas inte som skadegörelse från myndighetshåll: i Boverkets *Plats för trygghet* räknas guerillaodling som ett olovligt budskap, men exemplifieras inte likt ”klotter och förstörelse” som skadegörelse vilken kan ge upphov till otrygghet (Boverket, 2010, p. 25).

Stadsodlingen i Enskifteshagen existerar nu i samarbete med kommunen. Mykorrhiza är intressant med grund i hur olika konstformer uppskattas eller nedvärderas, liksom ses som skadegörelse och brottslighet eller något vackert. Hur människor aktivt deltar i skapandet av ett rum. Hur en odling berättigas sin existens genom att förmyndigas och sluta existera som fri

rörelse. Slutligen är själva Mykorrhizas värdegrund välförtjänt att övervägas, sett till hur den kontrasterar kapitalismens värderingar. Nätverket vill verka för hälsa, kärlek och global solidaritet och motverka industriell produktion som skapar lidande i andra delar i världen (Mykorrhiza, 2013).

Foucault hävdar att specifika platser inte avgränsas endast för att vara möjliga att kontrollera, utan också för att skapa nyttiga utrymmen. Kan Enskifteshagen ses som ett nyttobringande utrymme? Organiserar parkbesökare för att producera vinst, nytta, kunskap och moral? Är det kanske med grund i

detta som kommunen vill engagera sig i och uppmuntra till användandet av stadsodlingen: för att denna bidrar till nyttosamhället? Lekparken *fostrar* barn till specifika fysiska och psykiska färdigheter såsom att lära känna och använda sin kropps förmågor samt att dela med sig eller ta för sig av leksaker och plats. Stadsodlingen *producerar* grödor. *Vinsten* i att människor rör på sig ute i det fria är att de håller sig friska och är *arbetsföra* - kanske ända till sjuttiofem års ålder. I nyttighetstanken ingår att avskaffa kollektivet: ”folkhopan, denna kompakta massa där alla slags utbyten äger rum, där individerna smälter samman, den kollektiva effekten avskaffas och ersätts av en samling individer” (Foucault, 1987, p. 202). Individer är inte människor med personligheter som kan känna solidaritet med varandra, utan arbetsmyror i det liberala samhället. Dessa får inte fördela sig i slöa eller konspiratoriska grupperingar, förklarar Foucault.

Kanske är det inte så svartvitt ändå. Vi kan till exempel se hur parkens utövare av graffiti är medskapare av den offentliga miljön och på ett tydligt sätt påverkar (gestaltningen i) sin omgivning. Målarna och odlarna (med flera) tar plats i det offentliga rummet som annars kan upplevas som lokalitet vilken människor inte kan eller får påverka. Men företeelsen påverkar även dess övriga parkbesökare: en person som vi talade med under vår första observation berättade att det var fritt fram för allmänheten att skörda i Mykorrhiza under hösten. Trots att hon själv inte deltog i odlingen kände hon sig inkluderad i den. Särskilt i exemplet med

Bild 1: Mykorrhiza

stadsodlingen i Enskifteshagen är det tydligt hur parken skapas. Minnen och göranden formar staden till mer än en plats. Inte bara odlingen och graffitin skapar, utan *alla* de berättelser och upplevelser som vi har tagit del av under våra observationer är skapande av parken, men på ett teoretiskt och mer svårtillgängligt plan. Genom att graffitin lämnar tydliga avtryck och kräver en fysisk rörelsebana och närvaro, berättar Enskifteshagen en historia för alla att läsa, där människor är aktiva och deltar i skapandet av parken. I parken finns vägar utlagda att följa och genom belysning vet parkbesökare var och hur de bör vistas, men genom engagemanget i graffiti bryts de förespråkade rörelsebanorna och förväntade aktiviteterna. Målad graffiti till exempel är reglerad inte bara enligt normalsamhället utan även uttryckligt i lag, så utövatet kräver att målare finner kryphål i hur dessa kan fortsätta engagera sig i sina aktiviteter. Dessa utvecklar därmed särskilda rörelsebanor. Odlad graffiti är intressant att se till i frågan om rörelsebanor eftersom odlingen innebär en rörelse som bryter en monoton gångbana och känslan av att vara *på väg* som individer.

Mykorrhiza är en plats där människor faktiskt organiserar sig i grupp. Parken är i vissa dimensioner, en oas. Fastän panoptikon genomsyrar oss i allt vi gör, finns rum att göra motstånd mot nytto-massan, mötas i grupper och odla gröda som existerar inte för sin nytta utan har ett egenvärde i form av konst, kultur och gemenskap. Kanske bryter engagemanget i stadsodlingen känslan av att producera och skapa nytta vilken Foucault skriver om, då odlarna inte med självklarhet får ta del av Mykorrhizas grödor. Kanske kan parken vara en plats för kollektivt motstånd och revolution. För guerilla? I odlingen kan människor känna sig pliktfria, ja helt enkelt fria, och grupperar sig i en tydligt avgränsad sammanslutning. Denna fungerar likt ett kryphål mot ett annars nyttobringande samhälle. Stadsodlingen i Enskifteshagen har premierats till den grad att den numera är delvis kommunal. En kan undra om rörelser bara får existera i sin institutionaliserade form, som att den institutionaliserade formen av stadsodlingen på något sätt är annorlunda från den fristående; alltså förändrar samarbetet med kommunen guerillaodlingen som fenomen då den inte längre är fritt existerande per egna premisser. Stadsodlingen ägs fortfarande kollektivt då den är kommunal, men varför existerar den då inte helt fristående i Mykorrhizas nätverk? Känslan samt grupperingen som fri begränsas av att rörelsen är institutionaliserad: i och med att gruppen regleras i ett samarbete där kan den inte existera helt fritt och inviga odlarna i en fristående gemenskap eller känsla av önskad avskildhet. Det är svårt att rikta målsäker kritik mot kommunala samarbeten som detta då staten visserligen representerar demokrati men är en maktinstans. Vi frågar oss ifall

kommunens samarbete med Mykorrhiza verkar främjande för odlingen, eller om det i själva verket blockerar rörelsens viktiga funktion som kryphål mot ett liberalkapitalistiskt styre.

3. SLUTSATS

På samma sätt som vi människor kan bli upplyfta av att få känna gemenskap och öppenhet med varandra i en värld där enskilda individer premieras och strävar efter självförverkligande, kan vi känna oss lika lurade och bedragna när samma öppenhet inte visar sig vara rättvis och öppen för alla. I vår uppsats hade vi som mål att besvara frågan *hur exkluderas människor i offentligheten?* Frågan bär på en paradox då offentligheten rimligtvis borde vara just tillgänglig för alla.

I vår uppsats har vi genom deltagande observation undersökt en offentlig park i Malmö. Efter ett stort antal intervjuer och samtal med besökare i parken, kombinerat med läsningen av Gatukontorets och Boverkets trygghetsprogram har vi talat om vad just trygghet och användning innebär för parkbesökarna. Vi har analyserat svaren utifrån teorier om rädsla, övervakning och kontrollering och på så sätt fått en vidare förståelse kring hur olika kategorier människor exkluderas tillträde till offentliga rum och hur somliga premieras trygghet medan andra inte får ta del av densamma. De som premieras trygghet är de som tillhör normen i samhället och inte förväntas känna oro i berättelsen om rädsla. Normer är de regler vi lever enligt och anpassar våra liv efter, som leder oss till att övervaka oss själva och varandra, i en konstant strävan efter att göra ”rätt”. De som exkluderas är kategorierna kvinnor och hemlösa. Allmänna uppfattningar om att det är ”dumt av kvinnor att vistas i parker kvällstid”, eller att hemlösa kan söka jobb och ”bara gå till arbetsförmedlingen”, lägger ansvaret hos individen - trots att denna är en del av större strukturer.

Kategorin hemlösa uppfyller inte panoptikons kriterier om vad det innebär att vara ”normal”, vilka existerar för att människor ska bringa nytta. Föreställningen om hemlösa lyder att kategorin många gånger saknar ekonomiskt kapital och betraktas därför som icke önskvärda, eller ens potentiella, konsumenter. Därmed varken expanderar eller ens fortlever kategorins köpkraft. Hemlösa förväntas varken producera eller konsumera för att bidra till kapitalismens alltid åtrådda *tillväxt*. Offentligheten exkluderar hemlösa genom att normera människor till nyttobringande individer. Då hemlösa inte passar in i den berättelsen eller normaliseringen, ingår kategorin inte i offentlighetens ”alla”.

Kategorin kvinnor exkluderas ur parker som offentliga rum. Det är kvinnor som anpassar sig, känner rädsla och utvecklar mentala kartor för hur dessa skall hantera sin egen närvaro i offentligheten. Detta till trots att kvinnor, jämfört med män, i låg grad råkar ut för våld i det offentliga rummet. Människor behöver inte känna igen sig i beskrivningen om hur makten

påverkar dem men våra intervjuer bekräftade, trots sitt icke generaliserbara fåtal, könsmaktsystemet: en tjej kände sig otrygg i parken och undvek den under natten, medan en kille såg den som en plats att mysa på med tjejer, ifred när ingen kunde se. Killens uttalande underbygger berättelsen om människor som givet heterosexuella. I heterosexualitetens namn förväntas män och kvinnor komplettera och vara beroende av varandra, men förhållandet är inte jämställt. I den heterosexuella förståelsen förpassas kvinnor till den privata sfären: kvinnor undviker offentliga rum och sin rörelsefrihet däri är begränsad, till dygnets ljusa timmar eller öppna gångbanor.

Vi menar att det, åtminstone ytligt sett, är män som tjänar på att kvinnor är rädda eller observanta när de går hem genom parken. I enlighet med den allmänna berättelsen om att kvinnor har något att vara rädda för formar kvinnor sina liv för att skydda sig. Kvinnor hämmas, medan män får tillträde till världen och möjlighet att röra sig fritt och utvecklas i en känsla av frihet. Det är kvinnor som anpassar sig, men anpassningen är orimlig: ansvaret för övergrepp är ju *aldrig någonsin den utsattes*, oavsett kön. Men, kvinnor bär skulden. Uppfordran ”gå inte genom parken i natten” riktad till kvinnor bör sett till all logik omformuleras och istället riktas till män och kort och gott lyda: ”våldta inte”. Detta är heller inte en i sig komplett analys, då vi vet att mäns våld mot kvinnor i offentliga rum inte existerar i samma utsträckning som själva *berättelsen* om densamma eller rädslan för våldet. Det *fysiska* våldet i parken är inte lika slagstarkt som det av patriarkatet utövade våld mot kvinnor som grupp. Kvinnor underkuvas och själva förtrycket är en förutsättning för att patriarkatet skall få avtjäna sina privilegier.

Människor är rädda och anpassar sig för något som vi egentligen inte kan påverka, för att slippa hot om överfall och plötsliga attacker, men oavsett anpassar vi oss. Offentligheten exkluderar kvinnor genom att reproducera berättelsen om att vi har något att vara rädda för, vilket får kvinnor att begränsa sina rörelsebanor och inte vara en del av offentligheten.

För framtida forskning

Utifrån vårt resultat finns det flera möjliga fortsatta studier. En av dessa handlar om bilism och mobilitet. Boverket skriver om att städer förändras och breder ut sig, vilket kräver en ökad bilföring. Män har genom bilismens historia dominerat på vägarna, men allt fler kvinnor äger idag en bil i Sverige. Detta för oss åter till tema tillväxt, och hur undertecknade motsätter sig att detta breder ut sig och över huvud taget existerar som koncept. Att kvinnor får en utökad rörelsefrihet är självklart en bra sak, men att fler människor kör bil och förbrukar

jordens resurser innebär knappast en vinst i längden. Milen som rullar förbi på hastighetsmätaren förkortar, ja rentav förintar, vägarna att köra på. Vi uppmanar till en framtida feministisk forskning med emancipatoriska ambitioner, som ser bortom kön och vidgar sin kamp. Den liberala feminismen tittar med dyrkan på den Vita mannen med portfölj som flyger inrikes mellan sina möten och den önskar att även kvinnor ska sitta där på flyget. Men det är inte ett scenario värt sin dyrkan eller ett mål värt sin strävan. Poängen är inte att kvinnor ska få lika mycket utrymme i offentligheten till miljöförstöring som män, utan att miljöförstöring ska upphöra. Liberalismen kommer aldrig gynna människor vida sett, och inte heller inkluderar den alla människor då den inte väger in klass i sina analyser. Människor ingår alltid i intersektioner och påverkas av såväl kön som av ålder, etnicitet, sexualitet, funktionsförmåga med flera. I denna uppsats har vi fokuserat på kön och klass, samt berört intersektioner mellan dessa och kategorierna etnicitet och ålder.

I och med att offentligheten och parker specifikt bär på berättelser om många människor, som antingen exkluderade eller inkluderade i olika sammanhang, finns många intressanta teman att skriva om i framtida forskning. Vi vill gärna läsa forskning om hur hemlösa skapar sina rum i parkers buskage. I vår egen undersökning fick vi inte ta del av vissa berättelser. Till exempel utvecklade vi inte den om hur parker historiskt sett har använts som mötesplats för homosexuella män, eller hur kvinnor kan tänkas trotsa berättelsen om parken som en farlig plats och vägra anpassa sig efter rådande patriarkala regleringar. Om dessa teman uppmanar vi framtida forskare att fokusera på. Ett fokus på kvinnors aktiva motstånd ligger inte i riskzonen att cementera könsroller eller passivisera kvinnor på det sätt som vårt eget fokus på kvinnors rädsla kan, vilket vi varit noga med att avvisa och skriver om i vår avslutande reflektion. Målet bör vara att frigöra kvinnor från rädslan eller de mentala kartor som finns och i en utopisk verklighet ska vi inte ens behöva trotsa systemet, för det ska inte finnas något att trotsa.

Avslutande reflektion

Vi har i denna uppsats noga förhållit oss till risken att cementera stereotypa bilder av kvinnor, bland annat med att aldrig lägga ansvar hos kvinnor eller skriva om dessa som ”offer”. Detta är en självklarhet för oss, men kräver noggrannhet i och med de stora risker det innebär att faktiskt cementera könsroller och bekräfta förtryckande stereotyper. Vi har tydligt markerat att människor ingår i större maktstrukturer och specifikt patriarkala och kapitalistiska dylika. Den rädsla som kvinnor eventuellt känner är inte nödvändig, och det har varit vår inledande och slutgiltiga åsikt. Hur väl föll ambitionen sedan ut i praktiken?

Med avstamp i de fyra berättelser vilka vi tog del av under våra observationer i parken och som stämmer väl överrens med valda teorier, fokuserar vi i denna uppsats på en väl etablerad jargong, där kvinnor är eller förväntas vara rädda medan män snarare är källan till obehaget eller i varje fall inte känner av detsamma. Vi talar stundtals i denna uppsats om *patriarkatet*. Att klumpa ihop män på detta vis är problematiskt eftersom gruppen blir en svår enhet att rikta kritik mot. Den formar en ansiktslös hegemoni utan vare sig individuella aktörer eller ansvarstagare. Det är även problematiskt att vi i många stycken kopplar samman ordet *kvinnor* just med ordet *rädsla*. Ifall det inte är explicit uttryckt så är kopplingen mellan dessa två åtminstone underförstådd, undantagslöst.

Hade vi kunnat fokusera vår forskning på män och deras känslor kring parker istället, och vilka berättelser hade vi då tagit del av? Känner män skuld för rädslan som kvinnor upplever? Är män rädda? Den förflyttade fokuseringen är intressant och skulle kunna utreda en machokultur som kanske är mer effektiv att fokusera på, än den ingång vilken vi själva valt. Kanske hade det varit mer effektivt och för all del korrekt, att faktiskt fokusera på förbrytaren eller ge orosmomentet ett ansikte – men vi utgick från oss själva och den rädsla, *ilska*, som vi kände. Vi valde att tala om kvinnor och om sådana upplevelser som präglar våra egna liv, och det var en ilska gentemot förtrycket, som hela tiden uppenbarade sig för oss i forskningen, som drev oss hit.

Betyder detta att vi cementerar kvinnor som en stereotyp, som ”offer”?

Denna berättelse kan berättas utifrån fler perspektiv och bör just det, men här och nu skriver vi utifrån två Vita, unga, kvinnors perspektiv och en existerande sanning. Vi känner oss inte som offer, men vi är arga på förväntningen att vara rädda och värja oss. Detta ville vi tala om. Något som i allra högsta grad är sant och präglar vår verklighet får inte förbigås med tystnad, ty problemet kommer inte tigas ihjäl utan snarare näras och växa i rummet som vi lämnar fritt till dess förfogande. Kvinnor är inte offer och behöver inte vara rädda, och det är just det vi vill bringa till uppmärksamhet. Detta, var vår väg.

Efterord

När vi nu lämnar denna uppsats och snart även kandidatprogrammet i Genusvetenskap bakom oss, kan vi inte vara annat än sentimentala och nöjda över all den tid vi spenderat här och allting vi har lärt oss. Utbildningen har varit intellektuell, fokuserad på queer teori och innesluten i en gemenskap klasskamrater där vi alla i feminismens namn har bråkat då vi skilt

oss åt i åsikter, metodval och erfarenheter - men vi har delat grundläggande värderingar och målsättningar. Målet som vi alla brinner för binder oss samman, och under de här tre åren har vi tillsammans format ett forum där vi har stöttat och lärt av varandra. Forum som detta är fundamentala för feminismens kamp och många gånger kunde vi ha stöttat varandra än hjärtligare.

I den här uppsatsen har vi, Ida och Rebecka, valt att lämna genusvetenskapens omfamnade av den briljanta queerteorin och diskursanalysen åt sidan. Vi har tröttnat på att leva i en mans värld. Med alla verktyg queer teori har givit oss att förstå kön med all dess komplexitet, känner vi oss redo att tala om kön i sin *enkelhet*. Kategorin och frågan är lastgammal men förtrycket kväver - att tala om kvinnor och män blev i slutänden oundvikligt.

Denna uppsats är inte uteslutande en uppgörelse med patriarkatet, utan även solidarisk med klasskampen. Den kapitalistiska välfärdsstaten strävar efter tillväxt i en värld som med grund i just tillväxten hotar att förgöras. Ingen feministisk kamp är värd någonting, om vi inte har en värld att kämpa för. Och ingen feminism är feministisk, om den inte innefattar fler än Vita medelklasskvinnor. En komplett feministisk analys ser till fler aspekter än kön. Detta är vårt bidrag till ett större sammanhang, och vi ser fram emot att andra tar vid där vi nu sätter punkt. För vår del, är vi redo att gå vidare nu.

Ida & Rebecka, Lund den 31 maj 2013

4. LITTERATURFÖRTECKNING

- Andersson, B., 2005. Mäns våld blir kvinnors ansvar. i: T. Friberg, C. Listerborn, B. Andersson & C. Scholten, red. *Speglingar av rum*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, pp. 69-85.
- Bauman, Z., 2007. *Flytande rädsla*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos.
- Boverket, 2010. *Plats för trygghet - Inspiration för stadsutveckling*, Karlskrona: Boverket.
- Bryman, A., 2002. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 red. Malmö: Liber AB.
- Fangen, K., 2005. *Deltagande observation*. Malmö: Liber AB.
- Foucault, M., 1987. *Övervakning och straff. Fängelsets födelse*. 4 red. Lund: Arkiv Förlag.
- Gatukontoret, 2010. *Trygghetsprogram*, Malmö: Malmö Stad.
- Högdahl, E., 2003. *Göra gata. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*. Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Kunderas, M., 1995. *De svikna arven*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Listerborn, C., 2005. Husby i världen. i: T. Friberg, C. Listerborn, B. Andersson & C. Scholten, red. *Speglingar av rum*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag symposion, pp. 247-261.
- Massey, D., 1994. *Space, place and gender*. Cambridge: Polity Press.
- Mulinari, D., 2005. Forskarens biografi och situerad kunskapsproduktion. i: *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber AB, pp. 113-133.
- Mykorrhiza, 2013. *Mykorrhiza*. [Online]
Available at: <http://www.mykorrhiza.se/natverket-mykorrhiza/>
[Använd 15 maj 2013].
- red. Friberg, Tora; Listerborn, Carina; Andersson, Birgitta; Scholten, Christina, 2005. *Speglingar av rum. Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Rosengren, A., 2005. Plats för hemlösa. i: T. Friberg, C. Listerborn, B. Andersson & C. Scholten, red. *Speglingar av rum*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, pp. 87-101.
- www.youngart.se, 2012. *Young art - Rebecka Bebben Andersson*. [Online]
Available at: <http://youngart.se/tag/nolli-sthlm>
[Använd 30 maj 2013].

5. BILDFÖRTECKNING

Bild 1 Projekt måla; Observation 4 den 17 april 2013, eget fotografi

Bild 2; Andersson, R.B., 2012. *Young art*. [Online] <http://youngart.se/tag/nolli-sthlm> [Använd den 30 maj 2013]

Bild 3; Andersson, R.B., 2012. *Young art*. [Online] <http://youngart.se/tag/nolli-sthlm> [Använd den 30 maj 2013]

Bild 4; Andersson, R.B., 2012. *Young art*. [Online] <http://youngart.se/tag/nolli-sthlm> [Använd den 30 maj 2013]

Bild 5; Statistik; Statistiska centralbyrån 2011. *På tal om kvinnor och män, lathund om jämställdhet*

Bild 6; Mykorrhiza; Observation 1 den 1 april 2013, eget fotografi

BILAGOR

Intervjuguide

Vad gör du här?

Hur upplever du parken?

Är du här ofta? Vilka tider?

Tycker du om att vara här? Varför/inte?

Bor du i närheten?

Hur gammal är du?